३.२.१ शिक्षा

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१	निरक्षरता उन्मुलन गर्न साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	स्थानीय तहबाट साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	-	-	स्थानीय तह	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, नागरिक समाज	पाँच वर्ष	स्थानीय तहमा सञ्चालित साक्षरता कार्यक्रमको संख्या।
२	अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको माध्यमबाट विद्यालय शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	२.१ विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना गर्ने।	-	-	स्थानीय तह	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	विद्यालय भर्ना भएका विद्यार्थीको संख्या ।
		२.२ चार वर्ष उमेर पुगेका सबै बालबालिकालाई कम्तीमा एक वर्षको प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा प्रदान गर्ने अभियान सञ्चालन गर्ने।	-	-	स्थानीय तह	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद्, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश बाल अधिकार समिति, स्थानीय बाल अधिकार समिति, नागरिक समाज	निरन्तर	प्रारम्भिक वाल विकास शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको संख्या ।
		२.३ सबै विद्यालयमा बालविकास केन्द्र स्थापना गर्दै जाने ।	-	-	स्थानीय तह	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय,	पाँच वर्ष	विकास गरिएका बाल विकास केन्द्रको संख्या।

क.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
						नागरिक समाज		
		२.४ मानव विकास सुचकाङ्कको दृष्टिले तोकिएको सुचकाङ्क भन्दा पछाडि परेका क्षेत्रका तोकिएको समुदाय वा आर्थिक रुपले विपन्न वा अपाङ्गता भएका, जोखिममा परेका, अल्पसंख्यक तथा लोपोन्मुख एवं सीमान्तकृत समुदाय र वर्गका बालबालिकाको लागि छात्रवृत्ति, पाठ्यपुस्तक, स्वास्थ्य परीक्षण र उपचारको व्यवस्था गर्ने।	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	-	स्थानीय तह	प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	छात्रवृत्ति, पाठ्यपुस्तक, दिवा खाजा, स्वास्थ्य परीक्षण र उपचार प्राप्त गरेका बालबालिकाको संख्या।
		२.५ विद्यालय भर्ना भएका विद्यार्थीहरुले विद्यालय छाडेर जाने (drop out) प्रवृत्ति रोकी अध्ययनमा निरन्तरता दिने उपायहरु अवलम्वन गर्ने।	-	-	स्थानीय तह	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	विद्यालय छाडेर जाने (drop out) दरमा कमि भएको हुने।
		२.६ अभिभावकको पहिचान नभएका वा पत्ता नलागेका बालबालिकालाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा उपलब्ध गराउने, पठनपाठन तथा त्यससँग सम्बन्धित अन्य कुराहरुको व्यवस्था गर्ने।	-	-	स्थानीय तह, वडा समिति	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	आधारभूत तहमा भर्ना भएका अभिभावकको पहिचान नभएका वा पत्ता नलागेका बालबालिकाको संख्या।

क.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
३.	बहुआयामिक गरिबीको क्षेत्रभित्र परेका, वहुबञ्चितिकरण, वहिष्करणमा परेका, अल्पसंख्यक तथा लोपोन्मुख, आर्थिक-सामाजिक रूपमा पछाडि परेका, अपाङ्गता भएका र औपचारिक शिक्षा हासिल गर्ने अवसरबाट वञ्चित नागरिकका लागि प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप विकासको समन्यायिक अवसर प्रदान गर्ने।	३.१ अनौपचारिक शिक्षा र सीप विकास तालीम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालीम परिषद्, नागरिक समाज	निरन्तर	सञ्चालन गरिएका अनौपचारिक शिक्षा र सीप विकास तालीम कार्यक्रमको संख्या।
		३.२ विद्यार्थीहरुका लागि छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने।	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालीम परिषद्, नागरिक समाज	निरन्तर	छात्रवृत्ति प्रदान गरिएका विद्यार्थीको संख्या।
		३.३ विद्यार्थी वित्तीय सहायता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालीम परिषद्, नागरिक समाज	निरन्तर	वित्तीय सहायता कार्यक्रमबाट लाभान्वित विद्यार्थीको संख्या।
४.	आधारभूत तहको शिक्षण सिकाईमा विद्यार्थीको रुचि र आवश्यकता अनुसार मातृभाषाको प्रयोग गर्ने व्यवस्था गर्ने।	आधारभूत तहको शिक्षण सिकाईमा विद्यार्थीको रुचि र आवश्यकताको आधारमा मातृभाषामा समेत पाठ्यपुस्तक तयार पारी शिक्षण सिकाईको व्यवस्था गर्ने।	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	मातृभाषामा उपलब्ध गराइएका पाठ्यपुस्तक र सिकाई सामग्रीको संख्या ।
५.	उच्च शिक्षामा पहुँच नपुगेका लक्षित समूहका लागि उच्च शिक्षाको अवसर विस्तार गर्ने।	दलित विद्यार्थी लगायतका उच्च शिक्षामा पहुँच नपुगेका लक्षित समूहका लागि प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा पहुँचको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	निरन्तर	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा पहुँच पुगेका दलित विद्यार्थीको संख्या।

क.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
६.	शिक्षा सम्बन्धी कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थाको कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्ने।	अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५, शिक्षा ऐन, २०७५, तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	शिक्षा सम्बन्धी कानून तथा नीतिहरु प्रभावकारी कार्यान्वयन भई शिक्षा सम्बन्धी हक सुनिश्चित भएको हुने।

३.२.२ स्वास्थ्य

क. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१	प्रतिकारात्मक, प्रबर्द्धनात्मक, उपचारात्मक तथा प्रशामक (Palliative) लगायतका आधारभूत देखि विशिष्टीकृत गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै नागरिकको पँहुच सुनिश्चित गर्ने।	१.१ सबै सरकारी स्वास्थ्य संस्थाबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	दुई वर्ष	- निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्राप्त जनसंख्या। निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने स्वास्थ्य संस्थाको संख्या।
		१.२ सबै नागरिकलाई आकस्मिक स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँचको व्यवस्था गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	निरन्तर	आकस्मिक स्वास्थ्य सेवामा पहुँच पुगेका नागरिकको संख्या।
		१.३ प्रत्येक स्थानीय तहमा ५ देखि १५ शय्याको आधारभूत अस्पताल स्थापना गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	तीन वर्ष	स्थानीय तहमा आधारभूत अस्पताल स्थापना भएको हुने ।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		१.४ प्रत्येक स्थानीय तहमा आधारभूत, आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा, आकस्मिक शल्यक्रिया र प्राथमिक ट्रमा केयर सहितको स्वास्थ्य सेवा भएको प्राथमिक अस्पताल स्थापना गरी कम्तीमा एक चिकित्सक रहने व्यवस्था गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	पाँच वर्ष	आधारभूत, आकस्मिक शल्यक्रिया र प्राथमिक ट्रमा केयर सहितको स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित भएको प्राथमिक अस्पताल रहेको स्थानीय तहको संख्या।
		१.५ स्वास्थ्य संस्थामा पूर्वाधार, जनशक्ति, प्रविधि तथा उपकरणको व्यवस्था गरी गुणस्तरीय र विशिष्टिकृत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने ।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था	निरन्तर	पूर्वाधार, जनशक्ति, प्रविधि एवं उपकरणको उपयुक्त व्यवस्था भएका स्वास्थ्य संस्थाको संख्या ।
		१.६ स्वास्थ्य बीमाको कार्यक्रम मुलुकभर विस्तार गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, स्वास्थ्य बीमा बोर्ड	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था, नागरिक समाज, बीमा कम्पनी	पाँच वर्ष	- स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम कार्यान्वयन भएका जिल्ला तथा स्थानीय तहको संख्या। - बीमामा आवद्ध नागरिकको संख्या।
		१.७ अशक्त, असहाय, बेवारिसे, अपाङ्गता भएका, मनोसामाजिक बिरामीको उपचार र पुनर्स्थापना गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था, नागरिक समाज	निरन्तर	उपचार पाएका र पुनर्स्थापना भएका अशक्त, असहाय, बेवारिसे, अपाङ्गता भएका र मनोसामाजिक बिरामीको संख्या।
		१.८ ज्येष्ठ नागरिक लक्षित स्वास्थ्य	स्वास्थ्य तथा	सामाजिक	स्थानीय	अर्थ मन्त्रालय,	निरन्तर	ज्येष्ठ नागरिकलाई लक्षित गरी

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	जनसंख्या मन्त्राल, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	विकास मन्त्रालय	तह	प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था, नागरिक समाज		सञ्चालन गरिएका स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित कार्यक्रम सञ्चालन गरेका स्थानीय तहको संख्या।
२.	यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रममा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।	२.१ विद्युतीय सञ्चार एवं छापा माध्यमबाट यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य बारे कार्यक्रम तथा सूचना सम्प्रेषण गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था, नागरिक समाज	निरन्तर	यौनिक तथा प्रजनन् स्वास्थ्य बारे सम्प्रेषित सूचना सम्बन्धी कार्यक्रमको संख्या ।
		२.२ समुदाय तथा विद्यालयमा किशोर किशोरीमैत्री यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था, नागरिक समाज	निरन्तर	यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रमको संख्या ।
		२.३ परिवार नियोजनका साधनहरू सर्व सुलभ रुपमा उपलब्ध गराउने।			स्थानीय तह	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था	निरन्तर	परिवार नियोजनका आधुनिक साधनहरुको प्रयोगकर्ता दर (प्रतिशत)।
३.	सुरक्षित मातृत्व तथा प्रसुति सेवामा सुधार गर्ने।	३.१ सुरक्षित गर्भपतन सेवा सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको बारेमा महिला तथा स्वास्थ्यकर्मी लक्षित सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य संस्था, सुरक्षित गर्भपतन सेवा उपलब्ध गराउने संस्था, नागरिक समाज	निरन्तर	महिला तथा स्वास्थ्यकर्मी लक्षित सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमको संख्या।

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		३.२ सुरक्षित गर्भपतन र सुरक्षित प्रसुति सेवामा पहुँच पुऱ्याउने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य संस्था, सुरक्षित गर्भपतन सेवा उपलब्ध गराउने संस्था, नागरिक समाज	निरन्तर	सुरक्षित गर्भपतन र सुरक्षित प्रसुति सेवा लिएका महिलाको संख्या।
		३.३ आङ खस्ने रोगको निःशुल्क शल्यक्रिया र उपचार गर्ने ।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य संस्था	निरन्तर	आङ खस्ने रोगको निःशुल्क शल्यक्रिया र उपचार प्राप्त गरेका महिलाहरुको संख्या।
		३.४ सर्भाइकल क्यान्सर उपचार निःशुल्क उपलब्ध गराउने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय		स्वास्थ्य संस्था, स्थानीय तह	निरन्तर	सर्भाइकल क्यान्सरको निःशुल्क उपचार पाएका महिलाहरुको संख्या।
		३.५ सुरक्षित मातृत्वका लागि सहुलियत प्रदान गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय		स्वास्थ्य संस्था, स्थानीय तह	निरन्तर	सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमबाट सहुलियत प्राप्त महिलाहरुको संख्या।
४.	सबै प्रकारका खोप कार्यक्रमहरू अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने।	गर्भवती महिला, नवजात शिशु, बालबालिका लगायतका व्यक्तिहरुलाई खोप प्रदान गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य संस्था, नागरिक समाज	निरन्तर	खोपको प्रकार र खोप प्राप्त गर्ने व्यक्तिहरुको संख्या।
५.	नवजात शिशु तथा बाल स्वास्थ्य सेवामा सुधार ल्याउने।	५.१ नवजात शिशुको स्वास्थ्य सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य संस्था	निरन्तर	नवजात शिशुको स्वास्थ्य सुरक्षा सम्बन्धी सञ्चालित कार्यक्रमको संख्या।
		५.२ एकीकृत बालरोग व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य संस्था	निरन्तर	एकीकृत बालरोग व्यवस्थापन सम्बन्धी सञ्चालित कार्यक्रमको संख्या।
		५.३ बहुक्षेत्रीय पोषण योजना बमोजिम	स्वास्थ्य तथा	सामाजिक	स्थानीय	स्वास्थ्य संस्था, नागरिक	निरन्तर	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		सबै तहका स्वास्थ्य संस्थाबाट बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	जनसंख्या मन्त्रालय	विकास मन्त्रालय	तह	समाज		सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्थाको संख्या।
६.	सरुवा रोग तथा अन्य महामारीको रोकथाम, नियन्त्रण तथा उपचार गर्ने।	सरुवा रोग तथा महामारी रोगहरुको रोकथाम, नियन्त्रण एवं उपचार सम्बन्धी विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था, नागरिक समाज	निरन्तर	मलेरिया, कालाज्वर, जापानी इन्सेफ्लाईटिस, क्षयरोग, कुष्ठरोग, हात्तीपाइले, डेँगु, हेपाटाइटिस, कोरोना, एच.आई.भी. एड्स एवं रेबिजको रोकथाम, नियन्त्रण एवं उपचार सम्बन्धी सञ्चालित विशेष कार्यक्रमको संख्या।
७.	नसर्ने खालका रोगको नियन्त्रण गर्ने ।	७.१ नसर्ने खालका रोग सम्बन्धी अत्यावश्यक प्याकेज (पेन) कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था	निरन्तर	सम्पन्न पेन कार्यक्रमहरुको संख्या।
		७.२ मानसिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँचलाई सबै तहमा विस्तार गर्न रणनीति तथा कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था	निरन्तर	- मानसिक स्वास्थ्य रणनीति तयार भई लागू भएको, - मानसिक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था र त्यस्तो सेवाबाट लाभान्वितहरुको संख्या।
		७.३ कडा खालका रोगहरुको उपचारमा सहयोग पुर्याउन "बिपन्न नागरिक उपचार कार्यक्रम"	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्वास्थ्य	निरन्तर	विपन्न नागरिक उपचार कार्यक्रमबाट लाभान्वित विरामीहरुको संख्या।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		सञ्चालन गर्ने।				संस्था		
८.	आँखा, नाक, कान, घाँटी तथा मुखको स्वास्थ्य सेवालाई क्रमशः तिनै तहमा विकास र विस्तार गर्ने।	आँखा, नाक, कान, घाँटी तथा मुखको स्वास्थ्य हेरचाह सम्बन्धी प्रवर्द्धनात्मक एवं उपचारात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्था	निरन्तर	प्रवर्द्धनात्मक एवं उपचारात्मक कार्यक्रमको संख्या।
९.	लैङ्गिक हिंसा पीडितको लागि उपचार सुविधा विस्तार गर्ने।	प्रत्येक जिल्लामा लैङ्गिक हिंसा पीडितका लागि अस्पतालमा आधारित एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र स्थापना गर्ने।	-	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, नागरिक समाज	तीन वर्ष	- एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र स्थापना भएको जिल्लाको संख्या। - एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र स्थापना भएको अस्पतालको संख्या

३.२.३ खाद्य अधिकार

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	स्वच्छ तथा गुणस्तरीय खाद्यन्नमा नागरिकको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।	१.१ खाद्य अधिकार तथा खाद्य सम्प्रभुता सम्बन्धी ऐन, २०७५ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	-	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, प्रदेश भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, स्थानीय तह,	निरन्तर	कानून कार्यान्वयन भएको हुने।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
						नागरिक समाज		
		१.२ राष्ट्रिय खाद्य योजना तयार पारी कार्यान्वयन गर्ने।	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	-	-	प्रदेश भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, स्थानीय तह, नागरिक समाज	एक वर्ष	राष्ट्रिय खाद्य योजना तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुने।
		१.३ पोषणयुक्त खाद्यान्नको मापदण्ड तोक्ने।	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय,	-	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	एक वर्ष	पोषणयुक्त खाद्यान्नको मापदण्ड
		१.४ खाद्य पदार्थ र पिउने पानीको गुणस्तर परीक्षण गर्न प्रत्येक जिल्लामा प्रयोगशालाको स्थापना गर्ने ।	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, खानेपानी मन्त्रालय	निरन्तर	खाद्य पदार्थ र पिउने पानीको गुणस्तर परीक्षण गर्ने प्रयोगशालाको स्थापना भएका जिल्लाको संख्या
२.	हिमाली तथा अतिदुर्गम पहाडी जिल्लाका जनतालाई सुपथ मूल्यमा गुणस्तरीय खाद्यान्न उपलब्ध गराउने ।	२.१ खाद्यान्नको अभाव हुने हिमाली र अतिदुर्गम पहाडी जिल्लामा सरल, सर्वसुलभ र सुपथ मूल्यमा गुणस्तरीय खाद्यान्न नियमित रुपमा उपलब्ध गराउने ।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, खाद्य व्यवस्था तथा व्यापार कम्पनी लिमिटेड	निरन्तर	खाद्यान्न अभाव क्षेत्रका जनतालाई सरल र सर्वसुलभ रुपमा खाद्यान्न उपलब्धताको अवस्था।
		२.२ बजारमा अप्रत्यासित रूपमा हुन सक्ने खाद्यान्न अभाव वा मूल्य वृद्धिलाई रोक्न खाद्यान्नको सञ्चिति, भण्डारण, बिक्री वितरण व्यवस्थित गर्ने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, खाद्य व्यवस्था तथा व्यापार कम्पनी लिमिटेड	निरन्तर	खाद्यान्न सञ्चिति र भण्डारण र विक्री वितरणको अवस्था।
		२.३ विपद्ग्रस्त क्षेत्र घोषणा भएको क्षेत्रमा	गृह मन्त्रालय,	उद्योग, पर्यटन,	स्थानीय	खाद्य व्यवस्था तथा व्यापार कम्पनी	निरन्तर	खाद्यान्न उपलब्धताको स्थिति

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		खाद्यान्नको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	तह	लिमिटेड		र लाभान्वितको संख्या।
३.	गुणस्तरीय उपभोग्य वस्तु उचित मूल्यमा सर्वसुलभ रुपमा उपलब्ध भएको सुनिश्चित गरी उपभोक्ताको हकहितको संरक्षण गर्ने।	३.१ उपभोक्ता हकहित सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, नागरिक समाज, सहकारी संघ संस्था, उद्योग, वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ संस्था	निरन्तर	उपभोक्ता हकहित सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रमको संख्या।
		३.२ उपभोग्य बस्तुमा हुने मिसावट रोकी गुणस्तरीय वस्तुको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, केन्द्रीय, प्रदेश र स्थानीय बजार अनुगमन समिति	निरन्तर	खाद्य पदार्थमा हुने मिसावट रोकी गुणस्तरीय वस्तुको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न गरिएको कार्यक्रमको संख्या ।
		३.३ कार्टेलिङ वा मिलेमतोमा हुने मूल्य निर्धारणलाई अन्त्य गर्ने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय		कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, केन्द्रीय, प्रदेश र स्थानीय बजार अनुगमन समिति	निरन्तर	कार्टेलिङ वा मिलेमतोमा हुने मूल्य निर्धारण अन्त्य भएको हुने।
		३.३ मानव शरीरमा हानि पुर्‍याउने अखाद्य वस्तु, विषादी, सडेगलेका, म्याद सकिएका वस्तु, खाद्य पदार्थमा हुने अखाद्य बस्तुको मिसावट र वातावरण प्रदुषण गर्ने बस्तुको बिक्री वितरणमा रोक लगाई गुणस्तरीय बस्तुको सुनिश्चितता गर्न नियमन र अनुगमन	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, केन्द्रीय, प्रदेश र स्थानीय बजार अनुगमन समिति	निरन्तर	केन्द्रीय, प्रदेश र स्थानीय बजार अनुगमन समितिबाट गरिएको बजार अनुगमन संख्या।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		कार्य गर्ने।						
		३.४ उपभोग्य वस्तु वा सेवाको उपलब्धता र मूल्यको सम्बन्धमा नियमित रुपमा बजार अनुगमन गर्ने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, केन्द्रीय, प्रदेश र स्थानीय बजार अनुगमन समिति, नागरिक समाज	निरन्तर	उपभोग्यबस्तु वा सेवाको उपलब्धता, गुणस्तर र मूल्यको सम्बन्धमा भएको अनुगमनको संख्या।

३.२.४ आवास

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	व्यवस्थित शहर र सुरक्षित आवासको विकास गर्ने।	१.१ आवासको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७५ लाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने।	सहरी विकास मन्त्रालय	-	-	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, प्रदेश भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, निर्माण व्यवसायीसँग सम्बद्ध संघ संस्था	निरन्तर	आवासको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७५ प्रभावकारी रुपमा कार्यानन्वयन भएको हुने।
		१.२ राष्ट्रिय आवास नीति, २०६८, राष्ट्रिय सहरी नीति, २०६४ र राष्ट्रिय सहरी विकास रणनीति, २०७३ मा परिमार्जन र सुधार गरी कार्यान्वयन गर्ने।	सहरी विकास मन्त्रालय	-	-	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, प्रदेश भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, निर्माण व्यवसायीसँग	दुई वर्ष	परिमार्जित नीति तथा रणनीति कार्यान्वयनमा आएको हुने।

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
						सम्बद्ध संघ संस्था		
२.	जनतालाई सुरक्षित आवास उपलब्ध गराउने।	२.१ फुसको छाना भएका भौगोलिक रुपमा विकट, अपायक, विपद्को उच्च जोखिमयुक्त स्थानमा रहेका अतिविपन्न, लोपोन्मुख, सीमान्तकृत वर्गका नागरिकलाई जस्ता पाताको छाना मुनि ल्याउने गरी सुरक्षित नागरिक आवास कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने।	सहरी विकास मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	निरन्तर	सुरक्षित नागरिक आवास कार्यक्रमबाट लाभान्वित परिवारको संख्या।
		२.२ विकट, अपायक, विपद्को उच्च जोखिममा परेका अतिविपन्न, लोपोन्मुख, सीमान्तकृत वर्गका नागरिकका परिवार लागि एकीकृत वस्ती विकासको अवधारणा अनुरुप आवासको व्यवस्था गरी सुविधायुक्त स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने ।	सहरी विकास मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	निरन्तर	विकास गरिएका एकीकृत बस्ती र परिवारको संख्या।
३.	संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको समन्वयमा आवासविहीन परिवारलाई आवासको सुविधा उपलब्ध गराउने।	३.१ जनता आवास कार्यक्रम सञ्चालन गरी आवासको प्रबन्ध सुनिश्चित गर्ने।	सहरी विकास मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	पाँच वर्ष	आवास उपलब्ध गराइएका नागरिक वा परिवारको संख्या।
		३.२ आवासको प्रबन्ध गर्न असमर्थ परिवारलाई आवास उपलब्ध गराउने।	सहरी विकास मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	पाँच वर्ष	आवास उपलब्ध गराइएका नागरिक वा परिवारको संख्या।
		३.३ आवासविहीन नागरिक तथा परिवारलाई आवास सुविधा उपलब्ध गराउन सहुलियतपूर्ण	सहरी विकास	भौतिक पूर्वाधार विकास	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय,	पाँच वर्ष	सहुलियतपूर्ण वित्तीय सुविधा प्राप्त गरेका

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		वित्तीय सुविधा उपलब्ध गराउने।	मन्त्रालय	मन्त्रालय		भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय		आवासविहीन नागरिक तथा परिवारको संख्या।
		३.४ जोखिमयुक्त बस्ती स्थानान्तरण गर्ने।	सहरी विकास मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	निरन्तर	जोखिमयुक्त बस्ति स्थानान्तरण भएको संख्या।

३.२.५ श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा

क्र. सं	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	आर्थिक रुपले सक्रिय जनशक्तिको सीप र उद्यमशीलता अभिवृद्धि गरी रोजगारी र आय आर्जनको सुनिश्चितता गर्न रोजगारीका नयाँ क्षेत्र तथा अवसरको पहिचान र विस्तार गर्ने।	१.१ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलाई आन्तरिक रोजगारी अभिवृद्धिको राष्ट्रिय कार्यक्रमको रुपमा सञ्चालन गर्ने।	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	-	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, प्रदेश उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	निरन्तर	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत रोजगारी पाएका नागरिकको संख्या।
		१.२स्वदेशमा रोजगार व्यवस्थापन तथा प्रवर्द्धनको क्षेत्रमा अन्तर सरकारी (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह), निजी तथा सहकारी क्षेत्र बीच समन्वयात्मक रुपमा सहकार्य र साझेदारी अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, सहकारी संघ संस्था, उद्योग वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ संस्था	निरन्तर	सरकारी, निजी तथा सहकारी क्षेत्र बीचको समन्वय, सहकार्य र साझेदारी कार्यक्रमको संख्या।
		१.३ स्वरोजगार र उद्यमशिलता प्रवर्द्धन गर्न शैक्षिक प्रमाणपत्र धितो राखी	अर्थ मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य	उद्योग, पर्यटन, वन तथा	-	प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, बैंक तथा वित्तीय संस्था,	निरन्तर	शैक्षिक प्रमाणपत्र धितो राखी कर्जा लिने

क्र. सं	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		सहुलियतपूर्ण व्याजदरमा ऋण प्रवाहको व्यवस्था विस्तार गर्ने।	तथा आपूर्ति मन्त्रालय, कृषि तथा पशुपन्छी मन्त्रालय, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	वातावरण मन्त्रालय, भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय		उद्योग वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ संस्था		नागरिकको संख्या।
२.	सीप विकास तालीममार्फत युवा जनशक्तिको क्षमता विकास गरी स्वाबलम्बी बनाउने।	२.१ "सबैलाई सीप सबैलाई रोजगारी" कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालीम परिषद्, सीप विकास तालीम प्रतिष्ठानहरु	निरन्तर	कार्यक्रमबाट लाभान्वित नागरिकको संख्या।
		२.२स्थानीय तहमा प्राविधिक शिक्षा, सीप विकास तालीम एवं क्षमता अभिवृद्धिको लागि प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरी स्वरोजगारी प्रवर्द्धन गर्ने।	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, बन तथा वातावरण मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालीम परिषद्, सीप विकास तालीम प्रतिष्ठानहरु	निरन्तर	स्थानीय तहमा तालीम र प्रशिक्षण लिएका युवाको संख्या।
३	उद्योग, व्यवसाय र	३.१ उद्योग, व्यवसाय र प्रतिष्ठानलाई	श्रम,रोजगार	उद्योग, पर्यटन,	स्थानीय	कानून, न्याय तथा संसदीय	निरन्तर	व्यवसाय र मानव

क्र. सं	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	प्रतिष्ठानले आफ्नो उद्योग, व्यवसाय र प्रतिष्ठान सञ्चालन गर्दा संयुक्त राष्ट्र संघीय व्यवसाय र मानव अधिकार सम्बन्धी मार्गदर्शक सिद्धान्त, मूल्य र मान्यता अवलम्बन गर्न उत्प्रेरित गर्ने।	आफ्नो काम कारवाहीमा मानव अधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय व्यवसाय र मानव अधिकार (Business and Human Rights) सम्बन्धी मार्गदर्शक सिद्धान्त, मूल्य र मान्यता अवलम्बन गर्न प्रोत्साहित गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	तह	मामिला मन्त्रालय, उद्योग वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ संस्था, ट्रेड युनियन, नागरिक समाज		अधिकार सम्बन्धी मार्गदर्शक सिद्धान्त, मूल्य र मान्यता अवलम्बन गर्न प्रोत्साहित गर्ने कार्यक्रमको संख्या।
		३.२ उद्योग, व्यवसाय र प्रतिष्ठानमा व्यवसाय र मानव अधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय मार्गदर्शक सिद्धान्तलाई दृष्टिगत गरी छुट्टै राष्ट्रिय कार्ययोजना बनाई लागू गर्ने।	श्रम,रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	-	-	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, उद्योग वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ संस्था, ट्रेड युनियन, नागरिक समाज		व्यवसाय र मानव अधिकार सम्बन्धी छुट्टै राष्ट्रिय कार्ययोजना लागू भएको।
४.	श्रम र श्रमिकको सम्मान गर्ने सँस्कृतिलाई संस्थागत गर्दै श्रम तथा कार्य वातावरण सुधार गर्ने।	४.१ श्रमप्रतिको सकारात्मक धारणा विकास गर्न 'श्रमको सम्मान राष्ट्रिय अभियान" सञ्चालन गर्ने।	श्रम,रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	उद्योग, वन, पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, ट्रेड युनियन, उद्योग वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ संस्था, नागरिक समाज	निरन्तर	राष्ट्रिय अभियान अन्तर्गतका क्रियाकलापको संख्या।
		४.२ बलपूर्वक र बाध्यकारी श्रमको अन्त्यका लागि स्थानीय तह सम्म लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	उद्योग, वन, पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, ट्रेड युनियन, उद्योग वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ संस्था	निरन्तर	बलपूर्वक र बाध्यकारी श्रमको अन्त्यका लागि सञ्चालन भएका कार्यक्रमको संख्या।

क्र. सं	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
५.	वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, मर्यादित, व्यवस्थित एवं गुणस्तरीय बनाउने।	५.१ रोजगारीका प्रमुख गन्तव्य मुलुकहरूसँग श्रम सम्झौता गरी कार्यान्वयन गर्ने।	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	-	-	गृह मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय, विदेश स्थित नेपाली कुटनीतिक नियोगहरु	निरन्तर	प्रमुख गन्तव्य मुलुकहरूसँग भएको श्रम सम्झौताको संख्या।
		५.२ वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोषलाई थप प्रभावकारी बनाउन कामदारको वर्गीकरण अनुसार योगदान गर्ने व्यवस्था गर्ने। ।	श्रम,रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	-	-	गृह मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, विदेश स्थित नेपाली कुटनीतिक नियोगहरु	निरन्तर	वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोषबाट लाभान्वितको संख्या।
		५.३ गन्तव्य मुलुकमा रहेका नेपाली नियोग, सेवा प्रदायक संघ-संस्थाहरु, गैरआवासीय तथा प्रवासी नेपाली संघ संस्थाहरू र रोजगारदाता कम्पनीसँग समन्वय गरी श्रमिकको हक हितको संरक्षण र प्रवर्द्धन तथा उद्धारको लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय	-	-	गृह मन्त्रालय, विदेश स्थित नेपाली कुटनीतिक नियोगहरु	निरन्तर	उद्धार तथा हक हितको संरक्षण भएको श्रमिकको संख्या।
६.	एकीकृत सामाजिक सुरक्षा योजना र योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।	६.१ जीवनयापन गर्न सक्ने आयस्रोत नभएका, तोकिएको भन्दा न्यून आय भएका, श्रम गर्न नसक्ने अशक्त र असहाय, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका, आफ्नो हेरचाह आफैं गर्न नसक्ने व्यक्ति तथा लोपोन्मुख जातिका नागरिकको पहिचान गरी सामाजिक संरक्षणको	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, सामाजिक सुरक्षा कोष, नागरिक समाज	निरन्तर	सामाजिक संरक्षण प्राप्त गरेका व्यक्तिहरुको संख्या

क्र. सं	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		व्यवस्था गर्ने।						
		६.२ अनौपचारिक क्षेत्रका श्रमिकलाई सामाजिक सुरक्षा कार्यमा आवद्ध गर्न प्रोत्साहित गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	श्रम,रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, कृषि तथा पशुपन्छी मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, प्रदेश भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, रोजगारदाताहरु, श्रमिकहरु	निरन्तर	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रममा आवद्ध अनौपचारिक क्षेत्रका श्रमिकको संख्या।
		६.३ औपचारिक र संगठित क्षेत्रमा योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।	श्रम,रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, कृषि तथा पशुपन्छी मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, प्रदेश भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, रोजगारदाताहरु, श्रमिकहरु	निरन्तर	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने।

३.२.६ बाल अधिकार र बाल न्याय

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	बालबालिकासँग सम्बन्धित नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।	बालबालिका सम्वन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६९ मा आवश्यकतानुसार समसामयिक सुधार गर्ने तथा बालबालिका सम्बन्धी नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थाको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह		निरन्तर	बालबालिका सम्बन्धी नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थाहरु कार्यान्वय भएको हुने।
२.	बाल सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने।	२.१ समुदाय स्तरमा बाल क्लब र बाल समूह जस्ता संस्थाको गठन, सञ्चालन र विस्तार गर्ने।	-	-	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद्, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश बाल अधिकार समिति, स्थानीय बाल अधिकार समिति	निरन्तर	देशभर सञ्चालनमा रहेका बाल क्लब र आवद्ध बालबालिकाको संख्या।
		२.२ परिवार, समुदाय, विद्यालय वा अन्य सार्वजनिक निकाय वा संस्थाबाट बालबालिका सम्बन्धी विषयमा गरिने निर्णयमा बालबालिकाको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह, समुदाय, विद्यालय तथा अन्य सार्वजनिक निकाय वा	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद्, प्रदेश बाल अधिकार समिति, स्थानीय बाल अधिकार समिति	निरन्तर	बालबालिकाको सम्बन्धी विषयमा गरिने निर्णयमा बालबालिकाको सहभागिता वृद्धि भएको।

					संस्था			
३.	बालबालिका विरुद्ध हुने सबै किसिमका हिंसाको अन्त्य गर्ने।	३.१ बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, यौन दुर्व्यवहार, बलात्कार, बेचविखन जस्ता कसूर विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद्, नेपाल प्रहरी, सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश बाल अधिकार समिति, स्थानीय बाल अधिकार समिति, नागरिक समाज	निरन्तर	बालबालिका विरुद्ध हुने हिंसा, यौन दुर्व्यवहार, बलात्कार, बेचविखन जस्ता अपराध विरुद्ध सञ्चालन भएका सचेतनामूलक कार्यक्रमको संख्या।
		३.२ बालबालिका उपर हुने घर, विद्यालय वा अन्य कुनै स्थान वा अवस्थामा गरिने शारीरिक तथा मानसिक वा अन्य यातना वा सजाय विरुद्ध अभियान सञ्चालन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद्, प्रदेश बाल अधिकार समिति, स्थानीय बाल अधिकार समिति, नागरिक समाज	निरन्तर	अभियान अन्तर्गत संचालित कार्यक्रमको संख्या।
		३.३ बाल विवाह विरुद्धको रणनीति, २०७२ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद्, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश बाल अधिकार समिति, नागरिक समाज	निरन्तर	बाल विवाह विरुद्ध सञ्चालित सचेतना कार्यक्रमको संख्या।
		३.४ बालश्रम निवारण सम्बन्धी राष्ट्रिय गुरूयोजना (२०७५-२०८५)	श्रम,रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा	उद्योग, वन, पर्यटन तथा	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय,	निरन्तर	बालश्रम निवारण सम्बन्धी राष्ट्रिय

		को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।	मन्त्रालय	वातावरण मन्त्रालय		ट्रेड युनियन, उद्योग वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ संस्था, नागरिक समाज		गुरूयोजना कार्यान्वयन।
४.	बालबालिकाको आपतकालीन उद्धारको व्यवस्था गर्ने ।	जोखिममा परेका बालबालिकाको आपतकालीन उद्धार, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, नेपाल प्रहरी	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद, बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्र र बाल हेल्पलाइन नं. १०९८, प्रदेश बाल अधिकार समिति, स्थानीय बाल अधिकार समिति, नागरिक समाज	निरन्तर	उद्धार, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गरिएका बालबालिकाको संख्या।
५.	विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकालाई सेवा र सहयोग उपलब्ध गराउने।	५.१ सबै स्थानीय तहमा विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकाको वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्था गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद्, प्रदेश बाल अधिकार समिति, स्थानीय बाल अधिकार समिति, नागरिक समाज	निरन्तर	वैकल्पिक हेरचाहको व्यवस्था मिलाइएका बालबालिकाको संख्या।
		५.२ विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिकालाई आवश्यकता अनुसार उद्धार, अस्थायी संरक्षण, शिक्षा स्वास्थ्य उपचार, परामर्श, पारिवारिक पुनर्मिलन, पुनर्स्थापना, परिवार सहयोग, सामाजिक सुरक्षा, सामाजिकीकरण लगायत सेवा वा संरक्षण गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद्, प्रदेश बाल अधिकार समिति, स्थानीय बाल अधिकार समिति, नागरिक समाज	निरन्तर	विशेष संरक्षणमा राखिएका बालबालिकाको संख्या।
६.	अपाङ्गता भएका	अपाङ्गता भएका बालबालिकाको लागि	शिक्षा, विज्ञान	सामाजिक विकास	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, महिला,	निरन्तर	अपाङ्गता भएका छात्रवृत्ति

	बालबालिकाको पहिचान गरी अनुकूल शैक्षिक अवसरको सिर्जना गर्ने।	पाठ्यपुस्तक, शिक्षण शुल्क र परीक्षा शुल्क बापत लाग्ने खर्च सरकारको तर्फबाट व्यवस्था गरी माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गर्ने।	तथा प्रविधि मन्त्रालय	मन्त्रालय		बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय		प्राप्त बालबालिकाको संख्या।

३.२.७ सामाजिक न्याय

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	लैङ्गिक समानता कायम गरी महिलाको सम्मानपूर्वक जीवनयापनको अधिकार सुनिश्चित गर्ने।	१.१ महिला विरुद्धका सबै प्रकारका विभेद अन्त्य गरी समान रुपमा अवसर, पहुँच, प्रतिफल र लाभ सुनिश्चित गर्न लैङ्गिक समानता नीति तर्जुमा गरी लागू गर्ने।	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	-	-	अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तह, नागरिक समाज	दुई वर्ष	लैङ्गिक समानता नीतिको तर्जुमा र कार्यान्वयन।
		१.२ राज्यका सबै तह, संरचना तथा विकास प्रक्रियाका प्रत्येक चरणमा महिलाको सहभागिता उल्लेख्य वृद्धि गर्ने।	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	सबै मन्त्रालय, संवैधानिक निकाय, न्यायपालिका, नागरिक समाज	निरन्तर	महिलाको सहभागिताको प्रतिशत।
२.	गरिब तथा विपन्न दलित, आदिबासी जनजाति, एकल	२.१ आर्थिक रुपले विपन्न र सामाजिक दृष्टिले पछाडि परेका महिलालाई विशेष प्राथमिकता	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय,	निरन्तर	आर्थिक रुपले विपन्न र सामाजिक रुपले पछाडि परेका उद्यमी महिलाको

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	तथा अपाङ्गता भएका महिला, बादी, कमलरी, कमैया, चेपाङ जस्ता बञ्चितीकरणमा परेका सबै समुदायका असहाय महिला तथा किशोरीको आय आर्जन, क्षमता विकास र सशक्तिकरण गर्ने।	दिई उद्यमशीलताको माध्यमबाट आर्थिक सशक्तिकरण र सामाजिक रुपान्तरण गर्ने।	मन्त्रालय			प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय		संख्या।
		२.२ गरिब तथा विपन्न दलित, आदिबासी जनजाति, अपाङ्गता भएका, बादी, कमलरी, कमैया, चेपाङ लगायत बञ्चितीकरणमा परेका असहाय महिलाको आर्थिक तथा सामाजिक रुपान्तरणका लागि राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने।	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, श्रम रोजगार तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रमबाट लाभान्वित व्यक्तिहरुको संख्या।
		२.३ एकल महिला सुरक्षा कोष (सञ्चालन) नियमावली, २०७० को प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी आर्थिक दृष्टिकोणले कमजोर तथा विपन्न वर्गका एकल असहाय महिलाको हक, हित, संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने।	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रहेका एकल महिला सुरक्षा कोषबाट लाभान्वितको संख्या।
३.	प्राविधिक शिक्षामा रहेको लैङ्गिक अन्तराल कम	प्राविधिक शिक्षामा रहेको लैङ्गिक अन्तराल कम गर्नका लागि महिलालाई छात्रवृत्ति लगायतका	शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायीक तालीम परिषद्, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना	निरन्तर	प्राविधिक शिक्षामा महिलाको सहभागिता।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	गर्ने।	उपायहरु अवलम्बन गरी प्राविधिक शिक्षामा आकृष्ट गर्ने।				मन्त्रालय		
४.	महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव, हिंसा र शोषणको अन्त्य गर्ने।	४.१ लैङ्गिक हिंसा, शोषण, विभेद, बोक्सीको आरोप, छाउपडी जस्ता कुरीति, कुप्रथा अन्त्यका लागि सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमलाई अभियानको रुपमा सञ्चालन गर्ने।	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय,	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, नेपाल प्रहरी, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	लैङ्गिक हिंसा, शोषण, विभेद, बोक्सीको आरोप, छाउपडी जस्ता कूरीति, कूप्रथा विरुद्ध सञ्चालन भएका सचेतनामूलक कार्यक्रमको संख्या।
		४.२ लैगिंक हिंसा, शोषण, विभेद, कुरीति तथा कुप्रथा पीडित र प्रभावितको राहत, उद्धार, पुनर्स्थापना, मनोसामाजिक परामर्श सेवा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, नेपाल प्रहरी, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	राहत, उद्धार, पुनर्स्थापना, मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्राप्त गरेका हिंसा पीडित र प्रभावित महिलाको संख्या।
		४.३ जोखिमयुक्त अवस्थाका सुत्केरी तथा प्रसुति सेवा नपाएकाहरुको उद्धारका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	-	-	अर्थ मन्त्रालय	निरन्तर	जोखिमयुक्त अवस्थाका सुत्केरी तथा प्रसुति सेवा नपाएकाहरुको उद्धार गरिएको महिलाको संख्या।
		४.४ महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र विभेद रोकथाम एवं नियन्त्रणको लागि कानूनी उपचार प्रणालीलाई सहज, छिटो र पहुँचयोग्य बनाउने र	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय,	-	-	अदालतहरु, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, स्थानीय तह,	निरन्तर	कानूनी उपचार र निःशुल्क सहायता प्राप्त गरेका पीडित एवं प्रभावित महिलाको संख्या।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		निःशुल्क कानूनी सहायता सुनिश्चित गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ता को कार्यालय, नेपाल प्रहरी,			नेपाल बार एशोसिएशन, नागरिक समाज		
५.	मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण, पीडित/प्रभावितहरु को उद्धार, संरक्षण र पुनर्स्थापना गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारहरु बीच साझेदारी गर्ने संयन्त्र र संरचनाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तथा सरोकारवालाहरुबीच प्रभावकारी	५.१ मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित/प्रभावितहरुको उद्धार, स्वदेश फिर्ती, संरक्षण तथा पुनर्स्थापनाका लागि स्थापित संयन्त्रहरुको सुदृढीकरण तथा विस्तार गर्ने।	गृह मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, नेपाल प्रहरी	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	परराष्ट्र मन्त्रालय, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय, विदेशस्थित नेपाली कुटनीतिक नियोग नागरिक समाज	निरन्तर	सुदृढीकरण र विस्तार भएका संयन्त्रको संख्या।
		५.२ मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारको जोखिम कम गर्न जोखिममा रहेका समूह/समुदायको पहिचान गरी सशक्तिकरण गर्न समुदायमा आधारित जीविकोपार्जन तथा स्वरोजगारका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, श्रम रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	जीविकोपार्जन तथा स्वरोजगार कार्यक्रमबाट लाभान्वितको संख्या।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	साझेदारी कायम गर्ने ।	५.३ प्रत्येक प्रदेशमा कम्तीमा एउटा एकीकृत सेवा सुविधा सहितको दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र र आवश्यकता अनुसार स्थानीय तहमा पुनर्स्थापना केन्द्र निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	प्रदेश र स्थानीय तहमा निर्मित तथा सञ्चालित एकीकृत सुविधा सहितको पुनर्स्थापना केन्द्रको संख्या।
६.	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण गर्ने।	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणाली संघ, प्रदेश र स्थानीय तीनै तहमा लागू गरी कार्यान्वयन गर्ने।	अर्थ मन्त्रालय	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	स्थानीय तह	सम्वद्ध सबै निकाय	निरन्तर	संघ, प्रदेश र स्थानीय तीनै तहबाट लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणालीको कार्यान्वयन।
७.	लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकको अधिकार सुनिश्चित गर्ने।	लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक नागरिकको संरक्षण र सशक्तिकरणका लागि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, श्रम, रोजगार तथा सामजिक सुरक्षा मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	संचालित कार्यक्रमको संख्या।
८.	अपाङ्गता भएको व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७५ बमोजिम अपाङ्गता भएका	८.१ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७४ र सामाजिक सुरक्षा ऐन, २०७५ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय,	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्थाहरु, नागरिक समाज	निरन्तर	अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७४ र सामाजिक सुरक्षा ऐन, २०७५ कार्यान्वयन भएको हुने।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	व्यक्तिहरूलाई विभिन्न प्रकारका विभेद, हिंसा र दुर्व्यवहारबाट संरक्षण प्रदान गर्ने।	८.२ अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई घर परिवार, संरक्षक, विद्यालय तथा अन्य सार्वजनिक स्थानमा कुनै पनि व्यक्तिबाट हुन सक्ने अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार, शारीरिक वा मानसिक हिंसा, लैङ्गिक हिंसा, घरेलु हिंसा, यौनजन्य दुर्व्यवहार र शोषण रोक्न सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, नागरिक समाज	निरन्तर	सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमको संख्या ।
		८.३ अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार, शारीरिक वा मानसिक हिंसा, लैङ्गिक हिंसा, घरेलु हिंसा, यौनजन्य दुर्व्यवहार र शोषणबाट पीडितको तत्काल उद्धार, सुरक्षा, संरक्षण तथा पुनर्स्थापना गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, नागरिक समाज	निरन्तर	उद्धार, सुरक्षा, संरक्षण तथा पुनर्स्थापना भएका पीडितको संख्या।
९.	अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सार्वजनिक सेवामा सहज पहुँच वृद्धि गर्ने।	९.१ सार्वजनिक भौतिक संरचना, पूर्वाधार तथा यातायातका साधन, शैक्षिक संस्था, सडक, भवन र कार्यस्थल अपाङ्गमैत्री बनाई अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आवागमन सहज बनाउने।	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, सहरी विकास मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	सबै सार्वजनिक निकाय	निरन्तर	अपाङ्गमैत्री सार्वजनिक भौतिक पूर्वाधारको संख्या।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		९.२ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई सहायक सामाग्रीको सहज आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउने ।	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	सहायक सामाग्री प्राप्त गरेका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको संख्या।
		९.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई सार्वजनिक सवारी साधनमा दिइने छुटको व्यवस्थालाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने।	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, नेपाल प्रहरी	निरन्तर	सार्वजनिक सवारी साधनमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई दिइने छुट सुविधाको कार्यान्वयन ।
		९.४ अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई विद्यालय भर्नामा प्राथमिकता र शिक्षण सिकाई पद्धति, पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री अपाङ्गमैत्री बनाई गुणस्तरीय शिक्षामा सबै अपाङ्गता भएका बालबालिकको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।	शिक्षा , विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	अपाङ्गता भएका बालबालिकाको विद्यालय भर्ना र अपाङ्गमैत्री पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीको संख्या ।
१०.	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारीको सुनिश्चितता गर्ने।	१०.१ अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई उपयुक्त अनुकूलता प्रदान गरी व्यवसायिक तथा प्राविधिक शिक्षा, प्रौढ शिक्षा, व्यवहारिक शिक्षा र आजवन सिकाईमा पहुँच पुग्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन	शिक्षा , विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालीम परिषद्, नागरिक समाज	निरन्तर	व्यवसायिक तथा प्राविधिक शिक्षा, प्रौढ शिक्षा, व्यवहारिक शिक्षा र आजीवन सिकाईमा पहुँच पुगेका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको संख्या।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		गर्ने।						
		१०.२ अपाङ्गता भएका व्यक्तिको स्वास्थ्य उपचारका लागि नेपाल सरकारले तोके बमोजिमका रोगको उपचार निःशुल्क गर्ने व्यवस्था गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, स्वास्थ्य संस्थाहरु	निरन्तर	निःशुल्क स्वास्थ्य उपचार पाएका अपाङ्गता भएका व्यक्तिको संख्या।
		१०.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई आत्मनिर्भर बनाउन आय आर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालीम परिषद्, बैंक तथा वित्तीय संस्था, सीपमूलक तालीम प्रदान गर्ने संघ संस्था, उद्योग वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ संस्था	निरन्तर	आय आर्जन कार्यक्रमबाट लाभान्वितहरुको संख्या।
११.	पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि सबै प्रकारको सुविधा सहितको पुनर्स्थापना सेवाको व्यवस्था गर्ने।	पूर्ण अशक्त, अति अशक्त, अटिज्म, डाउन सिन्ड्रोम, बौद्धिक एवं मनोसामाजिक अपाङ्गता भएका तथा नदेखिने अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि आवश्यक पर्ने विशिष्ट प्रकारको सेवा र सुविधा उपलब्ध हुने अपाङ्ग ग्राम प्रत्येक प्रदेशमा स्थापना र सञ्चालन गर्ने।	महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य संस्थाहरु, नागरिक समाज	निरन्तर	प्रदेश स्तरमा विशिष्ट प्रकारको सेवा र सुविधायुक्त अपाङ्ग ग्राम स्थापना र सञ्चालन भएको संख्या।
१२.	ज्येष्ठ नागरिकहरूको	१२.१ ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकार संरक्षणको लागि	महिला बालबालिका तथा	-	-	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	दुई वर्ष	ज्येष्ठ नागरिक संरक्षण नीतिको कार्यान्वयन।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	स्वास्थ्य, सुरक्षा र सहजताको लागि सामाजिक सुरक्षा सेवा सुनिश्चित गर्ने।	ज्येष्ठ नागरिक संरक्षण सम्बन्धी नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने।	ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय			मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तह		
		१२.२ ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने।	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	-	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तह, बीमा कम्पनी	निरन्तर	ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमबाट लाभान्वितको संख्या।
		१२.३ एकल महिला तथा विधुर, शारीरिक र मानसिक रुपमा असक्त, परित्यक्त, असहाय र आफ्नो परिवार वा संरक्षक नभएका ज्येष्ठ नागरिकको लागि स्याहार, हेरचाह र स्वास्थ्य उपचारको व्यवस्था गर्ने।	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	निरन्तर	स्याहार, हेरचाह र स्वास्थ्य उपचारको सुविधाबाट लाभान्वित भएका ज्येष्ठ नागरिकको संख्या।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		१२.४ ज्येष्ठ नागरिकको लागि स्थानीय तहमा ज्येष्ठ नागरिक क्लब, दिवा सेवा केन्द्र र प्रदेशमा आरोग्य आश्रमको स्थापना र सञ्चालन गर्ने।	-	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	स्थानीय तहमा ज्येष्ठ नागरिक क्लब, दिवा सेवा केन्द्र र प्रदेश स्तरमा आरोग्य आश्रमको स्थापना र सञ्चालन भएको संख्या।
		१२.५ ज्येष्ठ नागरिक प्रति हुन सक्ने विभिन्न प्रकारका हिंसा तथा दुर्व्यवहार नियन्त्रणका लागि आवश्यक संयन्त्र निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।	महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	दुई वर्ष	ज्येष्ठ नागरिक विरुद्ध हुने हिंसा तथा दुर्व्यवहार नियन्त्रणका निर्माण गरिएका संयन्त्रको संख्या।

३.२.८ खानेपानी तथा सरसफाई

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानीमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।	सबै नागरिकको स्वच्छ खानेपानीमा सुलभ पहुँच पुर्‍याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	खानेपानी मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	नागरिक समाज	पाँच वर्ष	स्वच्छ खानेपानीमा सुलभ पहुँच पुगेको परिवारको संख्या।
२.	प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत स्तरको सरसफाईमा पहुँच पुर्‍याई वातावरण स्वच्छता कायम गर्ने।	२.१ प्रशोधन सहितको ढल व्यवस्थापन प्रणाली निर्माण र विस्तार गर्ने।	खानेपानी मन्त्रालय, सहरी विकास मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय	निरन्तर	निर्माण र विस्तार गरिएका प्रशोधित ढल व्यवस्थापन प्रणालीको संख्या।

क्र.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय	कार्यसम्पादन सूचक
			मन्त्रालय					
		२.२ गाउँ, नगर र जिल्लालाई खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा गर्ने।	खानेपानी मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	सहरी विकास मन्त्रालय, जिल्ला समन्वय समिति	३ वर्ष	खुल्ला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भएका स्थानीय तहको संख्या।

३.२.९ लक्षित वर्गको संरक्षण, सशक्तिकरण र विकास

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	आदिवासी जनजातिको अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न मौजुदा कानूनको पुनरावलोकन, सुधार र कार्यान्वयन गर्ने।	१.१ आदिवासी जनजातिसँग सम्बन्धित मौजुदा कानूनको पुनरावलोकन वा सुधार गर्ने र आवश्यकता अनुसार नयाँ कानून तर्जुमा गर्ने।	सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	-	स्थानीय तह	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, आदिबासी जनजाति आयोग, आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, नागरिक समाज	तीन वर्ष	आदिवासी जनजातिसँग सम्बन्धित कानूनको पुनरावलोकन र सुधार।
		१.२ नेपाल पक्ष भएका आदिवासी जनजातिको अधिकार संरक्षण गर्ने सम्बन्धी महासन्धिको कार्यान्वयन गर्ने।	सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	-	-	आदिबासी जनजाति आयोग, आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तह, नागरिक समाज	तीन वर्षभित्र	राष्ट्रिय कार्ययोजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयन।

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
२.	आदिवासी जनजातिको इतिहास, भाषा, लिपि, सँस्कृति, सम्पदा, संङ्गित, ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरूको संरक्षण गर्ने।	२.१ आदिवासी जनजातिको इतिहास, भाषा, लिपि, सँस्कृति, सम्पदा, संङ्गित, ऐतिहासिक तथा धार्मिक स्थलहरूको संरक्षण गर्ने र संग्रहालयको स्थापना तथा विस्तार गर्ने।	सँस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, आदिबासी जनजाति आयोग, आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान, पुरातत्व विभाग, संगीत नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, भाषा आयोग, नागरिक समाज	निरन्तर	- आदिवासी जनजातिसँग सम्बन्धित मातृभाषाहरूको व्याकरण र शब्दकोष निर्माण र प्रकाशन - आदिवासी जनजातिसँग सम्बन्धित धार्मिक, ऐतिहासिक स्थलहरूको सूचीकरण र संरक्षणको व्यवस्था, - आदिवासी/जनजाति संग्रहालयको संख्या।
		२.२ आदिवासी जनजातिको परम्परागत प्रविधि, सीप एवं कौशलको प्रयोग हुने व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्न सहुलियतपूर्ण कर्जा प्रदान गर्ने।	सँस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय,	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, आदिबासी जनजाति आयोग, आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान, नागरिक समाज	निरन्तर	परम्परागत प्रविधि, सीप, ज्ञान, कला एवं कौशलको प्रयोग हुने व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्न सहुलियतपूर्ण कर्जा प्राप्त गर्नेको संख्या।
३.	भूमिहीन दलितलाई एक पटक बसोबास प्रयोजनको लागि जमिन उपलब्ध गराउने।	भूमिहीन दलितलाई कानून बमोजिम एक पटक बसोबास प्रयोजनको लागि जमिन उपलब्ध गराउने ।	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	-	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, राष्ट्रिय दलित आयोग, भूमि व्यवस्था कृषि, तथा सहकारी मन्त्रालय,	तीन वर्ष	बसोबास प्रयोजनका लागि जमिन प्राप्त गरेका भूमिहीन दलितको संख्या।

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
						स्थानीय तह, दलित सम्बद्ध नागरिक समाज		
४.	जात जातिका आधारमा हुने छुवाछुतजन्य भेदभाव अन्त्य गर्न प्रभावकारी कार्य गर्ने।	जात जातिका आधारमा हुने छुवाछुतजन्य भेदभाव अन्त्य गर्न एक कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने।	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय,			गृह मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, राष्ट्रिय दलित आयोग, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तह, नागरिक समाज		जात जातिका आधारमा हुने छुवाछुतजन्य भेदभाव अन्त्य गर्ने कार्ययोजना जारी भई लागू ।
५.	मुक्त कमैया, कम्हलरी , हरवा, चरवा, हलिया जस्ता बाधा श्रमको अन्त्य गर्ने।	मुक्त कमैया, कम्हलरी, हरवा, चरवा, हलिया जस्ता बाधाश्रमको अन्त्य गरी उनीहरुको पुनःस्थापना र जीविकोपार्जन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय, श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	स्थानीय तह	सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, नागरिक समाज	पाँच वर्ष	पुनर्स्थापन र जीविकोपार्जन सम्बन्धी कार्यक्रमबाट लाभान्वित संख्या।
६.	मधेसी, मुस्लिम, थारू तथा पछाडि परेका समुदायहरूको अधिकारको सम्मान र संरक्षण गर्ने ।	मधेसी, मुस्लिम, थारू तथा पछाडि परेका समुदायसँग सम्बन्धित मौजुदा कानूनको पुनरावलोकन गरी आवश्यकता अनुसार नयाँ कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, मधेसी आयोग, मुस्लिम आयोग, थारु आयोग, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	तीन वर्ष	मधेसी, मुस्लिम, थारु तथा पछाडि परेका समुदायसँग सम्बन्धित कानूनको पुनरावलोकन, र नयाँ तर्जुमा भएको कानूनको संख्या।
७.	युवा क्षमता विकास अभिवृद्धि गर्ने।	राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२ प्रभावकारी रुपले कार्यान्वयन गर्ने।	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	युवा क्लब तथा युवा संसद र युवा क्लबको संख्या।

३.२.१० वातावरण र दीगो विकास

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	वन स्रोतको दीगो व्यवस्थापन गरी लाभदायक रुपमा उपयोग गर्ने।	१.१ वन सम्पदाको दीगो व्यवस्थापन गर्ने ।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	राष्ट्रिय योजना आयोग, नागरिक समाज, समुदायमा आधारित वन उपभोक्ता समितिहरु	निरन्तर	नागरिकहरुको समन्यायिक पहुँच हुने गरी बनेका नीति तर्जुमा गरिएका तथा संचालित कार्यक्रमहरुको संख्या
		१.२ वन सम्पदाको उपयोग अधिकतम रुपमा गर्ने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, राष्ट्रिय योजना आयोग, नागरिक समाज, समुदायमा आधारित वन उपभोक्ता समितिहरु	निरन्तर	वन सम्पदाबाट लाभान्वितको संख्या।
		१.३ वन्यजन्तुको आक्रमणबाट पीडितलाई क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउने कानूनी व्यवस्था गर्ने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नागरिक समाज, वन उपभोक्ता समिति	निरन्तर	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा बन्यजन्तु संरक्षण क्षेत्रमा रहेका बन्यजन्तुको आक्रमणबाट पीडितहरुलाई क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउने कानूनी व्यवस्था भएको हुने।
२.	स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हकको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने।	२.१ जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभाव न्यूनिकरण गर्न जलवायु अनुकूलनका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्ने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभाव न्यूनिकरण गर्न सञ्चालन भएका जलवायु अनुकूलन कार्यक्रमको संख्या
		२.२ सामाजिक, आर्थिक तथा पूर्वाधार सम्बन्धी क्रियाकलाप गर्नु पूर्व	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा	स्थानीय तह	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, उर्जा तथा सिंचाई	निरन्तर	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वावातावरण प्रभाव मूल्यांकन

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र वातावरण प्रभाव मूल्यांकन गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्थाको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने।		वातावरण मन्त्रालय		मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकायरहरु, नागरिक समाज		गरी सामाजिक, आर्थिक तथा पूर्वाधार सम्बन्धी व्यवस्थाको कार्यान्वयन
		२.३ वायु गुणस्तरको एकीकृत नक्साङ्कन, वायु प्रदुषण यकीन र पूर्वानुमान गरी उत्सर्जनका गतिविधिमा नियन्त्रण गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, प्रदेश उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	चार वर्ष	वायु प्रदुषण क्षमता यकीन र पूर्वानुमान गरी उत्सर्जनका गतिविधिमा नियन्त्रण गर्ने कार्यक्रमको संख्या।
३.	वातावरण प्रदुषण पीडितलाई क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गर्ने।	वातावरण प्रदुषण पीडितलाई प्रदुषकबाट क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउने व्यवस्था कार्यान्वयन गर्ने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय, प्रदुषण उत्सर्जन गर्ने प्रतिष्ठान, निकाय, फर्म वा व्यक्ति, नागरिक समाज	निरन्तर	क्षतिपूर्ति पाएका वातावरण प्रदुषण पीडितको संख्या।
४.	विषादी, रेडियोधर्मी फोहरमैला तथा एसिडलोड व्याट्रिहरुको सुरक्षित विसर्जन गर्ने।	४.१ विषादी, रेडियोधर्मी फोहरमैला, एसिडलोड व्याट्रिको सुरक्षित विसर्जन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	स्थानीय तह	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	विषादी तथा रेडियोधर्मी फोहरमैला र एसिडलोड व्याट्रिको सुरक्षित विसर्जन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको संख्या।

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		४.२ अस्पताल तथा अन्य स्वास्थ्य संस्था एवं प्रयोगशालाबाट सिर्जना हुने फोहोर र औषधिजन्य फोहोरको उचित व्यवस्थापन सम्बन्धी नियमनकारी व्यवस्थाको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने।	वन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, प्रदेश उद्योग, वन, पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	उचित व्यवस्थापन सम्बन्धी नियमनकारी व्यवस्थाको कार्यान्वयनको अनुगमनको संख्या।

३.२.११ साँस्कृतिक अधिकार

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	सँस्कृति सम्बन्धी अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धनको लागि नीतिगत तथा कानूनी सुधार गर्ने।	१.१ राष्ट्रिय सँस्कृति नीतिमा समसामयिक परिमार्जन गर्ने।	सँस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	-	-	राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान, साँस्कृतिक संस्थान, गुठी संस्थान, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तह, नागरिक समाज	दुई वर्ष	राष्ट्रिय सँस्कृति नीतिको परिमार्जन।
		१.२ प्राचिन स्मारक संरक्षण ऐन, अभिलेख संरक्षण ऐन लगायतका कानूनमा समसामयिक परिमार्जन गर्ने।	सँस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	-	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्थानीय तह, नागरिक समाज	तीन वर्ष	सुधार भएका ऐन, नियम, निर्देशिका, कार्यविधिको संख्या।

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		१.३ प्रदेश र स्थानीय तहमा साँस्कृतिक अधिकारलाई संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक कानून तर्जुमा गर्ने।		सामजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सँस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नागरिक समाज	दुई वर्ष	प्रदेश र स्थानीय तहबाट साँस्कृतिक अधिकार संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न बनेका कानूनको संख्या।
२.	परम्परागत र साँस्कृतिक सम्पदा र मान्यताहरुको संरक्षण गर्ने।	परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधिको संरक्षण गर्न विभिन्न जातजाति समुदाय लक्षित तालीम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	सँस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान, साँस्कृतिक संस्थान, गुठी संस्थान, आदिवासी जनजाति राष्ट्रिय उत्थान प्रतिष्ठान, विश्वविद्यालय, नागरिक समाज	निरन्तर	परम्परागत ज्ञान, सिप र प्रविधिको संरक्षण गर्न विभिन्न जातजाति समुदाय लक्षित गरी सञ्चालन गरिएका तालीम कार्यक्रमको संख्या।
३.	विभिन्न भाषा, धर्म, सँस्कृति एवं साँस्कृतिक स्थल र चाडपर्वको संरक्षण गर्ने।	३.१ विभिन्न जातजाति, भाषाभाषी, धर्म, सम्प्रदाय एवं सीमान्तकृत, अल्पसंख्यक, दलित लगायतका समुदायको धार्मिक, सामाजिक, साँस्कृतिक सम्पदा, भाषा, साहित्य र मौलिक कला सँस्कृति तथा आस्थाका स्थल, परम्परागत मान्यता एवं चाडपर्वको अध्ययन, संरक्षण, सम्बर्द्धन गरी साँस्कृतिक	सँस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान, साँस्कृतिक संस्थान, गुठी संस्थान, आदिवासी जनजाति राष्ट्रिय उत्थान प्रतिष्ठान, विश्वविद्यालय, नागरिक समाज	निरन्तर	जातजाति, भाषाभाषि, धर्म, सम्प्रदाय एवं सिमान्तकृत, अल्पसंख्यक, दलित लगायतका समुदायको साँस्कृतिक जीवनमा सहभागी हुने अधिकार संरक्षण भएको हुने।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		जीवनमा सहभागी हुने अधिकार सुनिश्चित गर्ने।						
		३.२ स्थानीय स्तरमा हुने सभा समारोह, परम्परा तथा जात्रा चाडपर्वको व्यवस्थापन गर्ने।	-	-	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, सँस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	समारोह, परम्परा तथा जात्रा चाडपर्वको व्यवस्थापन।
४.	वैज्ञानिक प्रगति र यसको उपयोग गर्न पाउने अधिकारको संरक्षण गर्ने।	वैज्ञानिक प्रगतिको उपयोगबाट तथा आफू संलग्न कुनै पनि वैज्ञानिक, साहित्यिक तथा कलात्मक उत्पादनबाट सिर्जित नैतिक र भौतिक हितको संरक्षणबाट फाइदा लिन पाउने व्यवस्था गर्ने।	सँस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	-	-	अर्थ मन्त्रालय, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, प्रदेश उद्योग, पर्यटन, बन तथा वातावरण मन्त्रालय, स्थानीय तह	निरन्तर	बौद्धिक सम्पत्ति संरक्षण सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन र सोको अनुगमन।

३.२.१२ कानूनी सुधार र न्याय प्रशासन

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	मानव अधिकार तथा मानवीय कानून सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्ने।	१.१ संविधान बमोजिम तर्जुमा गर्नुपर्ने कानूनहरु तर्जुमा गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, सम्बन्धित मन्त्रालय			सम्वद्ध मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल कानून आयोग, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय,	दुई वर्ष	सुधार गर्नु पर्ने मौजुदा कानूनको पहिचान।

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
						स्थानीय तह, नेपाल बार एसोसिएसन		
		१.२ मौलिक हक कार्यान्वयन गर्न जारी भएका ऐनको कार्यान्वयन गर्न आवश्यक नियमहरु तर्जुमा गर्ने।	सम्बन्धित संघीय मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल कानून आयोग, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल बार एसोसिएसन	एक वर्ष	मौलिक हक कार्यान्वयन गर्ने ऐन अन्तर्गत बनेका नियमहरुको संख्या।
		१.३ अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानून सम्बन्धी नेपाल पक्ष भएका जेनेभा महासन्धिहरु कार्यान्वयन गर्ने कानून तर्जुमा गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, रक्षा मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल कानून आयोग, नेपाल बार एसोसिएसन	एक वर्ष	अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानून सम्बन्धी नेपाल पक्ष भएका जेनेभा महासन्धि कार्यान्वयन गर्ने कानूनको संख्या।
		१.४ न्यायमा पहुँच विस्तारका लागि कानून र कार्यविधिमा सुधार गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	–	–	सर्वोच्च अदालत, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल बार एशोसिएशन	दुई वर्ष	न्यायमा पहुँच विस्तारका लागि परिमार्जित कानून तथा कार्यविधिको संख्या।
२.	निःशुल्क कानूनी सहायता सेवालाई पहुँचयोग्य र प्रभावकारी बनाउँदै एकद्वार प्रणाली मार्फत कार्यान्वयन गर्ने।	२.१ एकीकृत कानूनी सहायता नीति, २०७६ प्रभावकारी रुपमा कार्यान्विनयन गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	-	-	अर्थ मन्त्रालय, अदालत, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, स्थानीय तह, नेपाल बार एशोसिएशन, नागरिक समाज	निरन्तर	एकीकृत कानूनी सहायता नीति, २०७६ कार्यान्वय भएको हुने।

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		२.२ निःशुल्क कानूनी सहायता सम्बन्धी कानूनमा आवश्यक परिमार्जन गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	-	-	अर्थ मन्त्रालय, अदालत, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, स्थानीय तह, नेपाल बार एशोसिएशन, नागरिक समाज	दुई वर्ष	निःशुल्क कानूनी सहायता सम्बन्धी कानून परिमार्जन।
		२.३ निशुल्क कानूनी सहायता सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल बार एशोसिएशन	निरन्तर	निशुल्क कानूनी सहायता सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रमको संख्या।
		२.४ एकद्वार प्रणालीबाट निःशुल्क कानूनी सहायता प्रदान गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	स्थानीय तह	अर्थ मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, मुख्यन्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल बार एशोसिएशन	निरन्तर	एकद्वार प्रणालीबाट निःशुल्क कानूनी सहायता प्रदान।
३.	अपराध अनुसन्धान र अभियोजन पद्धतिलाई वैज्ञानिक र प्रभावकारी बनाउने।	३.१ अपराध अनुसन्धानमा वैज्ञानिक पद्धतिको प्रयोगलाई बढाउँदै लैजाने।	गृह मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल प्रहरी	–	–	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	निरन्तर	अपराध अनुसन्धानमा वैज्ञानिक पद्धतिको प्रयोगमा वृद्धि।
		३.२ विधि विज्ञान प्रयोगशालालाई प्रादेशिक तहमा विस्तार गर्ने।	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय	–	गृह मन्त्रालय	तीन वर्ष	प्रदेश स्तरमा स्थापित विधि विज्ञान प्रयोगशालाको संख्या।

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		३.३ हेलो साक्षी कार्यक्रम, इ-एटर्नी कार्यक्रम तथा पीडित लक्षित कार्यक्रमको सञ्चालन तथा पीडितमैत्री कक्षको स्थापना र विस्तार गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	–	–	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	निरन्तर	हेलो साक्षी कार्यक्रम, इ-एटर्नी कार्यक्रम तथा पीडित कार्यक्रम सञ्चालन भएका अदालत एवं पीडितमैत्री कक्ष स्थापनाको संख्या।
		३.४ साक्षी संरक्षण सम्बन्धी कानून तर्जुमा गरी लागू गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	–	–	गृह मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	चार वर्ष	साक्षी संरक्षण सम्बन्धी कानून तर्जुमा र कार्यान्वयन।
		३.५ साक्षी परीक्षण एवं प्रमाण प्रस्तुतिमा सूचना प्रविधिको प्रयोगको विस्तार गर्ने।	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	–		कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय	निरन्तर	साक्षी परीक्षण एवं प्रमाण प्रस्तुतिमा सूचना प्रविधिको प्रयोग।
४.	अपराध पीडितको न्यायको अधिकार सुनिश्चित गर्ने।	४.१ अपराध पीडितले आफू पीडित भएको मुद्दाको अनुसन्धान तथा कारवाही सम्बन्धी जानकारी पाउने व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने।	गृह मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल प्रहरी	-	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, अदालत, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	आफू पीडित भएको मुद्दाको अनुसन्धान तथा कारवाही सम्बन्धी जानकारी पाएका अपराध पीडितको संख्या।
		४.२ अपराध पीडितलाई पुगेको	कानून, न्याय तथा	-	-	सर्वोच्च अदालत, अर्थ मन्त्रालय,	निरन्तर	क्षतिपूर्ति पाएका

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		क्षति वापत क्षतिपूर्ति वा राहत उपलब्ध गराउने।	संसदीय मामिला मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय			महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, स्थानीय तह, नेपाल बार एशोसिएशन		अपराध पीडितको संख्या।
		४.३ अपराध पीडितको सामाजिक पुनर्स्थापना सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	गृह मन्त्रालय,	-	-	अर्थ मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय, अदालत, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, स्थानीय तह नेपाल बार एशोसिएशन, नागरिक समाज	निरन्तर	सामाजिक पुनर्स्थापना भएका अपराध पीडितहरुको संख्या।
५.	न्यायपालिकाको चौथो पञ्चवर्षिय रणनीतिक योजना कार्यान्वयन गर्ने।	न्यायपालिकाको चौथो पञ्चवर्षिय रणनीतिक योजनामा निर्दिष्ट क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्ने।	सर्वोच्च अदालत र मातहत अदालत, न्यायिक निकाय	-	-	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अर्थ मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल बार एशोसिएशन	निरन्तर	न्यायपालिकाको चौथो पञ्चवर्षिय रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयन
६.	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना कार्यान्वयन गर्ने।	महान्यायाधिवक्ता कार्यालयको पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनामा निर्दिष्ट क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्ने।	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र मातहतका सरकारी वकील कार्यालय	मुख्यन्यायाधिवक्ताको कार्यालय	-	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, अर्थ मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, नेपाल बार एशोसिएशन	निरन्तर	महान्यायाधिवक्ता कार्यालयको पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनाका क्रियाकलापको कार्यान्वयन।

३.२.१३ हिरासत तथा कारागार सुधार

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	कारागार सम्बन्धी कानूनमा समसामयिक सुधार गर्ने।	कारागार ऐन, २०१९, कारागार नियमावली, २०२० लगायतका कारागार सम्बन्धी कानूनलाई समयानुकूल संशोधन र एकीकरण गरी लागू गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	–	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल कानून आयोग	एक वर्ष	नयाँ कारागार ऐन र परिमार्जित कारागार नियमावली।
२.	कारागारहरुको भौतिक पूर्वाधारको क्षमता विस्तार एवं सुदृढीकरण गर्ने।	२.१ बस्ती नभएको खुल्ला क्षेत्रमा आधुनिक प्रविधिमैत्री र पर्याप्त भौतिक सुविधायुक्त नयाँ कारागार भवन निर्माण गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	अर्थ मन्त्रालय, सहरी विकास मन्त्रालय, राष्ट्रिय पुनःनिर्माण प्राधिकरण, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	पाँच वर्ष	भौतिक पूर्वाधारहरुको क्षमता विस्तार र सुदृढीकरण भएको कारागारको संख्या।
		२.२ मौजुदा कारागारको सुधार र क्षमता विस्तार गरी सम्भव भएसम्म क्षमता अनुसार मात्र कैदिबन्दी राख्ने व्यवस्था मिलाउने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	अर्थ मन्त्रालय, सहरी विकास मन्त्रालय, राष्ट्रिय पुनःनिर्माण प्राधिकरण, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	निरन्तर	सुधार र क्षमता विस्तार भएका कारागारको संख्या।
३.	पुरुष, महिला एवं यौनिक अल्पसंख्यक बन्दीहरुको लागि कारागारमा छुट्टाछुट्टै भवन, ब्लक वा कोठाको व्यवस्था गर्ने।	३.१ नयाँ निर्माण हुने कारागारमा छुट्टाछुट्टै पुरुष, महिला, एवं यौनिक अल्पसंख्यक बन्दी गृह, सुधार गृह, भवन, ब्लक वा कोठा, शौचालय निर्माण गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	अर्थ मन्त्रालय, सहरी विकास मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	निरन्तर	छुट्टाछुट्टै पुरुष, महिला, एवं यौनिक अल्पसंख्यक बन्दी गृह, भवन, ब्लक वा कोठा, शौचालय भएको कारागार, बन्दीगृहको संख्या।

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		३.२ सुरक्षाको दृष्टिकोणले विशेष सुरक्षा कक्षमा राख्नु पर्ने प्रकृतिका कैदिबन्दीहरुलाई छुट्टाछुट्टै कोठामा राख्ने व्यवस्था गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	अर्थ मन्त्रालय, सहरी विकास मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	निरन्तर	विशेष प्रकृतिका बन्दीको लागि छुट्टाछुट्टै कोठा भएको कारागारको संख्या।
		३.३ कुनै कैदिबन्दीको निजले पालन पोषण गर्नुपर्ने नावालक रहेछ भने निज थुना वा कैदमा रहुन्जेल त्यस्तो नाबालकको सम्पूर्ण हेरविचार, शिक्षा दिक्षा र पालनपोषणको व्यवस्था गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	अर्थ मन्त्रालय, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्राल, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	निरन्तर	कारागार कार्यालयले सम्पूर्ण हेरविचार, शिक्षा दिक्षा र पालनपोषणको व्यवस्था गरेको नाबालकको संख्या।
४.	कारागारका कैदिवन्दीलाई मानव अधिकार सम्बन्धी तालीम, सीप तथा आय आर्जन हुने खालको सीपमूलक तालीम कार्यक्रम सञ्चालन गरी कारागारबाट छुटेपछि रोजगारी प्राप्त गर्न सहज बनाउने ।	४.१ कैदिबन्दीहरुलाई मानव अधिकार सम्बन्धी तालीम प्रदान गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	सम्बन्धित संवैधानिक निकाय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नागरिक समाज, कारागार कार्यालय	निरन्तर	मानव अधिकार शिक्षा सम्बन्धी तालीम प्रदान गरिएको संख्या
		४.२ कैदिबन्दीहरुलाई आय आर्जन गर्न सकिने खालको सीपमूलक तालीम उपलब्ध गराउने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, कारागार व्यवस्थापन विभाग, सीपमूलक तालीम प्रदान गर्ने संघ संस्था, नागरिक समाज	निरन्तर	आय आर्जन गर्न सक्ने खालका सीपमूलक तालीम प्राप्त गर्ने कैदिबन्दीको संख्या।
		४.३ कैदिबन्दीलाई कारागार परिसरमा कुनै कारखाना स्थापना भएकोमा त्यस्तो	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	कारागार व्यवस्थापन विभाग, कारागार कार्यालय	निरन्तर	कारागारमा पारिश्रिक सहितको काम पाएका बन्दीहरुको संख्या

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		कारखानामा पारिश्रमिक दिई काममा लगाउने व्यवस्था गर्ने वा कैदको अवधि घटाउन श्रममा लगाउने व्यवस्था गर्ने।						
		४.४ कैदिबन्दीहरुलाई उत्पादनमूलक र आय आर्जनका कार्यमा संलग्न गराउने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	निरन्तर	खुला कारागार, सामुदायिक सेवामा लगाउने, सीपमूलक कार्यमा लगाउने, प्यारोल एवं प्रोबेशन सम्बन्धी पूर्वाधार तयार भएको।
५.	कैदिबन्दीहरुलाई मानवोचित सुविधा उपलब्ध गराउने।	५.१ कारागारमा सफा खानेपानी, खेलकुद सामग्री, व्यायाम स्थल, टेलिभिजन, पुस्तकालयको व्यवस्था गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, कारागार कार्यालय	निरन्तर	सफा खानेपानी, खेलकुद सामग्री, व्यायाम स्थल, टेलिभिजन, पुस्तकालयको व्यवस्था भएको कारागारको संख्या।
		५.२ कैदिबन्दीसँग भेटघाट कक्षको व्यवस्था गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, कारागार कार्यालय	निरन्तर	कैदिबन्दीसँग भेटघाट कक्ष भएको कारागारको संख्या।
		५.३ कैदिबन्दीहरुलाई मानवोचित खाद्य र पोशाक सुविधा उपलब्ध गराउने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, कारागार कार्यालय	निरन्तर	कैदिबन्दीहरुलाई उपलब्ध गराइने खाद्यान्न र पोशाकको परिमाण।
		५.४ कैदिबन्दीको प्रजनन्	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला	-	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय,	निरन्तर	प्रजनन् अधिकारको प्रयोग

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		अधिकारको संरक्षणको लागि उचित व्यवस्था मिलाउने।		तथा कानून मन्त्रालय		मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, कारागार कार्यालय		गर्न माग गर्ने र प्रयोग गरेका दम्पत्तिको संख्या।
		५.५ गर्भवती वा सुत्केरी बन्दीलाई बसोबास, खानपान र स्वास्थ्य परीक्षणको सम्बन्धमा विशेष व्यवस्था गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, कारागार कार्यालय	निरन्तर	बसोबास, खानपान र स्वास्थ्य परीक्षणको सुविधा प्रयोग गर्ने गर्भवती वा सुत्केरी बन्दीको संख्या।
६.	खुला कारागार, सामुदायिक सेवामा लगाउने, सीपमूलक कार्यमा लगाउने, प्यारोल एवं प्रोबेशन जस्ता अवधारणाहरुको कार्यान्वयन गर्ने।	६.१ खुला कारागार, प्यारोल एवं प्रोवेशन सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने।	गृह मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	एक वर्ष	खुला कारागार, प्यारोल एवं प्रोवेशन सम्बन्धी कार्यविधिको तर्जुमा र कार्यान्यिन।
		६.२ प्रोवेशन तथा प्यारोल बोर्डको गठन गरी क्रियाशील बनाउने ।	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	गृह मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	एक वर्ष	जिल्ला प्रोवेशन तथा प्यारोल बोर्डको संख्या

३.२.१४ संक्रमणकालीन न्याय

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	संक्रमणकालीन न्यायलाई तार्किक निश्कर्षमा पुर्‍याउने।	संविधान, सर्वोच्च अदालतको फैसला, नेपालले स्वीकार गरेको मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धता, विस्तृत शान्ति सम्झौतासमेतका आधारमा संक्रमणकालीन न्याय व्यवस्थालाई तार्किक निश्कर्षमा पुर्‍याउने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	-	-	गृह मन्त्रालय, वेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन एवं सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग	दुई वर्ष	संक्रमणकालीन न्याय तार्किक निश्कर्षमा पुगेको हुने।

क्र.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय	कार्यसम्पादन सूचक
२.	संक्रमणकालीन न्याय व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउने।	वेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग र सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोगलाई प्रभावकारी तुल्याउन नेपाल सरकारले आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय,	-	-	अर्थ मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	एक वर्ष	आयोगहरुको क्षमता वृद्धिका लागि उपलब्ध गराईएको स्रोत साधन ।
३.	द्वन्द्वपीडितको संरक्षण गर्ने, पीडितलाई परिपूरण उपलब्ध गराउने ।	३.१ द्वन्द्वपीडित तथा विस्थापितहरुको अभिलेख व्यवस्थित गर्ने र उनीहरुलाई आवश्यक सुरक्षाको प्रत्याभूति प्रदान गर्ने।	गृह मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	-	-	वेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग, सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग, नागरिक समाज	दुई वर्ष	सुरक्षाको प्रत्याभूति पाएका द्वन्द्वपीडित तथा विस्थापितहरुको संख्या।
		३.२ वेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग, सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोगको सिफारिसको आधारमा पीडितलाई परिपूरण लगायतका सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने।	गृह मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	-	-	वेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग, सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग, नागरिक समाज	पाँच वर्ष	परिपूरण लगायतका सेवा सुविधा पाएका पीडितहरुको संख्या।
		३.३ वेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग, सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोगबाट भएको सिफारिस बमोजिम पीडितलाई न्याय प्रदान गर्ने।	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	-	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, रक्षा मन्त्रालय, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग, राजनीतिक दल	दुई वर्ष	आयोगको सिफारिस बमोजिम न्याय पाएका पीडितको संख्या।

३.२.१५ राष्ट्रिय तथा संयुक्त राष्ट्र संघीय निकायका सिफारिश/सुझाव कार्यान्वयन

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	मानव अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने	१.१ संयुक्त राष्ट्र संघीय अन्तरदेशीय संगठित अपराध सम्बन्धी प्रोटोकल, २०००	गृह मन्त्रालय, महिला,बालबालिका	-	-	प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय,	तीन वर्ष	पालेर्मो प्रोटोकल कार्यान्वयन कार्ययोजना

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	सम्बन्धी महासन्धिहरुको पक्ष बन्ने।	(पालेर्मो प्रोटोकल) को कार्यान्वयन गर्न तत्सम्बन्धी कानूनमा सुधार गर्ने ।	तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालय,			स्थानीय तह नागरिक समाज		र सोको कार्यान्वयन ।
		१.२ आप्रवासी कामदार र तिनका परिवारको सदस्यको अधिकार संरक्षण सम्बन्धी महासन्धि, १९९० को पक्ष बन्न आवश्यक पूर्वाधार तयार गर्ने।	श्रम, रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय	-	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय, नागरिक समाज	चार वर्ष	महासन्धीको पक्ष बन्न आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था।
२.	संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रणाली अन्तर्गतका मानव अधिकार सम्बन्धी संयन्त्रहरुमा प्रतिवेदनहरु पेश गर्ने।	२.१ मानव अधिकारसम्बन्धी महासन्धि अन्तर्गत पेश गर्नुपर्ने आवधिक प्रतिवेदनहरु समयमा पेश गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, महासन्धिसँग सम्बन्धित मन्त्रालय	-	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय	निरन्तर	मावन अधिकार सम्बन्धी महासन्धि अन्तर्गत पेश भएका प्रतिवेदनहरुको संख्या।
		२.२ विश्वव्यापी आवधिक पुनरावलोकन प्रतिवेदन समयमा पेश गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	-	-	परराष्ट्र मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	निरन्तर	विश्वव्यापी आवधिक पुनरावलोकन प्रतिवेदन।
		२.३ संयुक्त राष्ट्र संघीय सन्धिजन्य निकायबाट प्राप्त सञ्चार (उजुरी), मानव अधिकार परिषद्को विशेष कार्यविधि (Special Procedures) अन्तर्गत प्राप्त सञ्चार (Communication/Joint Communication) तथा प्रश्नावलीको जवाफ समयमा पठाउने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	-	-	सम्बन्धित मन्त्रालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालय	निरन्तर	सम्बन्धित निकायमा पठाइएको जवाफको संख्या।
		२.४ सन्धिजन्य निकाय र विश्वव्यापी	प्रधानमन्त्री तथा	-	-	प्रदेश मुख्यमन्त्री तथा	निरन्तर	सिफारिस एवं सुझाव

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		आवधिक पुनरावलोकनबाट प्राप्त सिफारिस तथा सुझाव कार्यान्वयन गर्ने।	मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सम्बन्धित मन्त्रालय			मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, स्थानीय तह, नागरिक समाज		कार्यान्वयनको संख्या।
३.	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका सिफारिस कार्यान्वयन गर्ने ।	३.१ राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका सिफारिसको कार्यान्वयनको लगत तयार गरी सम्बन्धित निकायमा कार्यान्वयनका लागि पठाउने र नियमित रुपमा ताकेता (Follow-up) गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	स्थानीय तह	सम्बन्धित निकाय निकाय	निरन्तर	आयोगबाट प्राप्त सिफारिस कार्यान्वयनको संख्या।
		३.२ सिफारिस कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन गर्ने ।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	-	सम्बन्धित निकाय	निरन्तर	सिफारिस कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन भएको संख्या
		३.३ कार्यान्वयन अवस्थाको अद्यावधिक विवरण तयार गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	-	सम्बन्धित निकाय	निरन्तर	कार्यान्वयन अवस्थाको अद्यावधिक विवरण।
४.	अन्य विषयगत संवैधानिक आयोगका सिफारिस	अन्य विषयगत संवैधानिक आयोगबाट प्राप्त उपयुक्त सिफारिस कार्यान्वयन, अनुगमन	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को	मुख्यमन्त्री तथा	-	सम्बन्धित निकाय	निरन्तर	सिफारिस कार्यान्वयन, अनुगमन र अद्यावधिक

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	कार्यान्वयन गर्ने।	गर्ने, कार्यान्वयन अवस्थाको अद्यावधिक विवरण तयार गर्ने ।	कार्यालय, सम्बन्धित मन्त्रालय, सम्बन्धित विषयगत संवैधानिक आयोग	मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय				विवरणको संख्या।

३.२.१६ मानव अधिकार शिक्षा

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	मानव अधिकार सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने।	१.१ लैंगिक हिंसा, जातीय तथा अन्य सामाजिक छुवाछूत, बोक्सा बोक्सी, छाउपडी जस्ता कुरीति विरुद्धका कानूनी व्यवस्थाको बारेमा सचेतनामूलक कार्यक्रम अभियानको रुपमा सञ्चालन गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय	स्थानीय तह	सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, नागरिक समाज	निरन्तर	सचेतना कार्यक्रम र सहभागीहरुको संख्या।
		१.२ मानव अधिकार र अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानूनका सम्बन्धमा प्रदेश, स्थानीय तह तथा शैक्षिक संस्थाहरुमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सहकार्य गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	स्थानीय तह	गृह मन्त्रालय, रक्षा मन्त्रालय, संवैधानिक आयोग, नागरिक समाज, शैक्षिक संस्थाहरु	निरन्तर	सञ्चालन भएका सचेतना कार्यक्रमको संख्या।

क. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
		१.३ नेपालको संविधानद्वारा प्रदत्त मौलिक हक कार्यान्वयन गर्न जारी भएका कानून एवं देवानी तथा फौजदारी संहिताको सम्बन्धमा सरलीकृत पुस्तिका प्रकाशन गरी प्रचार प्रसार गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	-	-	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय, प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नागरिक समाज	निरन्तर	सरलीकृत पुस्तिकाको प्रकाशन र प्रचारप्रसार गरिएको संख्या।
२.	मानव अधिकारको क्षेत्रमा उल्लेखनीय योगदान गर्ने व्यक्तिलाई पुरस्कार प्रदान गर्ने ।	मानव अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने कार्यमा संलग्न व्यक्ति वा संस्थालाई मानव अधिकार राष्ट्रिय पुरस्कार प्रदान गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	-	-	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	निरन्तर	मानव अधिकार राष्ट्रिय पुरस्कार प्राप्त व्यक्तिको संख्या।
३.	सुरक्षाकर्मी र कानून कार्यान्वयन अधिकारीको मानव अधिकार र मानवीय कानून सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	३.१ सुरक्षा निकाय एवं कानून कार्यान्वयन गर्ने निकायका अधिकारीहरुलाई प्रदान गरिने तालीममा मानव अधिकारको विषय समाविष्ट गर्ने गरी पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक तयार गरी तालीम प्रदान गर्ने।	गृह मन्त्रालय, रक्षा मन्त्रालय	-	-	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	निरन्तर	मानव अधिकार एवं मानवीय कानून समेटिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको संख्या।
४.	नागरिकहरुमा सुरक्षा निकायसँगको	नागरिकहरुमा सुरक्षा निकाय “नागरिकको सुरक्षाका लागि	गृह मन्त्रालय, रक्षा मन्त्रालय, सुरक्षा	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	स्थानीय तह	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को	निरन्तर	सञ्चालन भएको सचेतनामूलक

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	सम्बन्धलाई विश्वासयोग्य बनाउने।	हुन" भन्ने सोंच अभिवृद्धि गरी मानव अधिकारमैत्री समाज निर्माणका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	निकाय			कार्यालय, नागरिक समाज		कार्यक्रमको संख्या।
५.	अर्धन्यायिक निकायमा कार्यरत जनशक्तिका लागि मानव अधिकार र न्यायका मान्य सिद्धान्त सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	अर्धन्यायिक निकायका जनशक्तिका लागि मानव अधिकारका मूल्य, मान्यता तथा न्यायका मान्य सिद्धान्त सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	-	सम्बन्धित मन्त्रालय, राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, न्याय सेवा तालीम केन्द्र	निरन्तर	मानव अधिकार तथा न्यायका मान्य सिद्धान्त सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम र लाभान्वितको संख्या।

३.२.१७ संस्थागत सुदृढीकरण

क्र. सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
१.	मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धनका लागि राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग लगायतका संवैधानिक आयोगहरुलाई सुदृढ बनाउने।	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग लगायत आदिबासी जनजाति, महिला, दलित, समावेशी, मधेसी, थारु र मुस्लिम आयोगलाई साधन स्रोत सम्पन्न र सुदृढ बनाउने कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	-	-	अर्थ मन्त्रालय	निरन्तर	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग लगायतका आयोगहरुको सुदृढीकरण र स्रोत साधनको उपलब्धता।
२.	स्थानीय न्यायिक समितिको	संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको	कानून, न्याय	आन्तरिक	स्थानीय	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय,		क्षमता अभिवृद्धि

क्र.सं.	उद्देश्य	क्रियाकलाप	जिम्मेवार निकाय			सहयोगी निकाय	समय सीमा	कार्यसम्पादन सूचक
			संघ	प्रदेश	स्थानीय			
	क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	सहकार्यमा स्थानीय तहमा न्यायिक समितिको अधिकार र यसको प्रयोग सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय,	मामिला तथा कानून मन्त्रालय	तह	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, जिल्ला समन्वय समिति, नागरिक समाज	निरन्तर	कार्यक्रम र सहभागीको संख्या।
३.	मानव अधिकार संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने संस्थाहरु बीच समन्वय गर्ने।	मानव अधिकार सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालनमा संलग्न संस्थाहरु बीच समन्वय अभिवृद्धि गर्ने।	सबै मन्त्रालय	सबै मन्त्रालय	स्थानीय तह	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, नागरिक समाज	निरन्तर	मानव अधिकार प्रवर्द्धन गर्ने सस्थाहरु बीच समन्वयको अभिवृद्धि।
४.	संविधान, संविधान कार्यान्वयन गर्न बनेका ऐन तथा यस कार्ययोजनाको कार्यान्वयन सम्बन्धी आवधिक प्रतिवेदन, तथ्यांक, सूचना वा जानकारी विद्युतीय माध्यमबाट संकलन र प्रशोधन गर्ने व्यवस्था गर्ने।	संविधान, संविधान कार्यान्वयन गर्न बनेका ऐन तथा यस कार्ययोजनाको कार्यान्वयन सम्बन्धी आवधिक प्रतिवेदन, तथ्यांक, सूचना वा जानकारी संकलन र प्रशोधन गर्न विद्युतीय सफ्टवेयरको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने।	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सम्बन्धित संघीय मन्त्रालयहरु,	प्रदेशका सम्बन्धित मन्त्रालयहरु	स्थानीय तह	सम्बन्धित संवैधानिक आयोग, नागरिक समाज	निरन्तर	कार्ययोजना कार्यान्वयनको आवधिक प्रतिवेदन, तथ्यांक, सूचना वा जानकारी संकलन र प्रशोधन भई अद्यावधिक तथ्यांक प्राप्त भएको हुने।